

10

HISTORISK
BØRNE-LÆRDOM

AF

NIK. FRED. SEV. GRUNDTVIG.

NIENDE OPLAG.

KJØBENHAVN.

LYBECKER & MEYERS FORLAG.

TRYKT HOS J. JØRGENSEN & Co. (M. A. HANNOVER).

1890.

Pris 35 Øre.

Sigfred Munch

HISTORISK

BØRNE-LÆRDOM

AF

NIK. FRED. SEV. GRUNDTVIG.

NIENDE OPLAG.

KJØBENHAVN.

LYBECKER & MEYERS FORLAG.

TRYKT HOS J. JØRGENSEN & Co. (M. A. HANNOVER).

1890.

Fortale.

At Historien sædvanlig læres saa slet og glemmes saa let, kommer sikkert for en stor Del af Fejl ved Undervisningen; thi ellers er det dog saare naturligt for Menneske-Børn at vide lidt ordentlig Besked med Menneske-Slægtens Levneds-Løb; og véd man det først en Gang, da er det i Grunden nemt at huske.

Efter nu i mange Aar at have sysselsat mig med historisk Undervisning, vel mest i Tankerne, men dog ogsaa i Virkeligheden, finder jeg, man kommer bedst afsted dermed paa den simple Maade jeg her vil kortelig betegne.

Man gjør sig først bekjendt med Middelhavet og de tre Verdens-Dele omkring det, men ikke anderledes, end at det vides bestemt, hvordan Evropa, Asien og Afrika ligger for Middelhavet, hvad Landene omkring det hedder nu, og hvad de hed i gamle Dage, samt hvilke Lande og store Floder der findes paa Strøget mellem Middelhavet og Ganges-Floden i Øst.

Dette er, som man véd, den gamle Histories Skue-Plads, der for saa vidt stilles bedst for Øje

uden Bog, blot ved Land-Kortet; og saa snart det er sket, skal man lære at kjende Grund-Trækkene af den gamle Historie paa det historiske Kort (Tidens Strøm), som ogsaa sker bedst uden Bog, ved at vise paa Kortet, hvordan det persiske, det makedoniske og det romerske Rige sammensattes.

Naar nu Lærlingen er fast heri, lærer man ham paa Land-Kortet at kjende Øster-Søen, Kattegat og Vester-Havet, med Landene dér omkring, som er Historiens nyere Skue-Plads, og giver ham dernæst Grund-Trækkene paa det historiske Kort af Folke-Vandringerne, Romer-Rigets Opløsning og de nyere Verdens-Begivenheder. Ogsaa dette sker bedst uden Bøger, da man skal indskrænke sig til, hvad der er nødvendigt for at have en Forestilling om de mægtigste Folk i Tidens Løb og de nærværende Rigers Opkomst. Amerika, Ost-Indien og Kina viser man først paa Land-Kortet, hvor Talen bliver om deres Opdagelse og videre Skæbne.

Naar nu dette er sket mundtlig, med Kortene stadig for Øje, da vil nærværende lille Bog ikke være uskikket til at gjentage efter, og derved tillige indprente sig de historiske Grund-Tal, kun maa alting vises paa Kortene, og ingen Vægt lægges paa mere Tids-Regning, end at Lærlingen véd Aarhundredet for de største Begivenheder før og efter Kristi Fødsel.

Dette er nu det første geografisk-historiske Kredsløb, snart og let gennemgaaet, men derfor visselig ikke at foragte; thi naar det ikke afhjaskes, men dvæles ved, til det er ret tilbagelagt, og gjen-

tages siden alt imellem, da lægges derved en forsvarelig Grundvold, som kan bære den højeste Bygning.

Det andet Kredsløb bør nu gaa igjennem en tilsvarende Række af Krønnike-Rim, der, naar Versene er nogenlunde gode, er nemmest baade at lære og at huske. En saadan lille Samling af Krønnike-Rim har jeg derfor ogsaa udgivet; og skjønt dette første Forsøg naturligvis er meget ufuldkomment, har dog Erfaring lært mig, at de fleste af Rimene lader sig let lære, og at, naar man kun har Taalmodighed til at give Børnene de nødvendige historiske og geografiske Oplysninger, faar de derved god Grund i Folke-Historien. Det havde været let at gjøre Rimene langt mindre trængende til Oplysning; men det skal netop være Dyden ved dem, at de er propfulde af Hoved-Navne, hvorved man siden kan mindes, hvad man har lært, og at de, uden at bebyrde Hukommelsen, giver Stof til Efter-Tanke i en senere Alder. Naar en Lære-Bog nemlig ret skal gjøre Nytte, maa man med Fornøjelse kunne huske den, saa længe man lever; og det kan man kun, naar Formen er let og Indholdet vægtig; men vi har saa længe været vante til Lære-Bøger af det modsatte Slags, at det rette endnu tit synes vrangt.

1832.

Grundtvig.

Om dette syvende Oplag af min lille Bog skal blive det sidste, véd jeg vel ikke, men det bliver dog sagtens det sidste i mine Dage, og jeg har derfor tilføjet et Par Ord om Begivenhederne fra Napoleon den stores Fald til den Dag i Dag.

1867.

Grundtvig.

De ældste Kongeriger i Verden, som gjorde Opsigt, var det assyriske i Asien (med Hovedstæderne Ninive ved Tigris og Babylon ved Evfrat) og det ægyptiske i Afrika (med Hovedstæderne Tebe, Memfis og Sais ved Nilen); men der bode dog (foruden Israeliterne med deres Hovedstad Jerusalem) et højst mærkværdigt Folk paa den østlige Kyst af Middelhavet, nemlig Fønikerne (med Stæderne Tyrus og Sidon), som befór alle Have og handlede med hele Verden. Siden blev der tre temmelig store Riger i Asien: det mediske (omtrent det nuværende Persien), det babyoniske (fra Middelhavet til Tigris) og det lydiske (som indbefattede næsten hele Lille-Asien, nu Natolien).

Alle disse tre Riger blev indtagne (omtr. 550 f. K.) af et lille Bjærg-Folk, som kaldes Perser og bode i det nuværende Farsistan (nede ved den persiske Bugt). Deres Konge, Kyrus, kom da til at raade over alle Landene mellem Indus og Middelhavet, og hans Søn, Kambyses, gik endnu videre og indtog Ægypten; men derimod vilde det slet ikke lykkes Perserne at indtage det lille Grækenland, sydost i Evropa (hvis fornemste Stæder var

Sparta og Atenen); thi her mødte Trælleskarerne Frihed og Folkeaaand, og Kong Serxes, som kom der over med en forfærdelig stor Flaade og Krigshær, maatte være glad ved at slippe tilbage i en lille Baad.

Grækerne eller Hellenerne, som (især ved Termopylæ og Salamis, under Leonidas og Temistokles) forsvarede sig saa tappert imod de utallige Perser, var i det hele et udmærket Folk, med Højsang, Kunst og Vidskab; men Atenen og Sparta sloges saa længe om Fortrinnet, til de begge to gik bag af Dansen, og hele Grækenland maatte lystre Kongen i Makedonien. Denne Konge hedder endnu over al Verden Alexander den store, fordi han fik Grækerne med sig over til Asien, og sloges der med Perserne, saa længe til han indtog alt, hvad de havde ejet (omtr. 300 f. K.), saa han blev endnu mægtigere end Kyrus. Det varede vel ikke længe, førend Alexander den store døde, og saa blev Riget efterhaanden splittet ad i mange Dele; men der blev dog strax tre temmelig store Riger; ét i hver Verdens-Del, nemlig det makedoniske i Evropa, det syriske i Asien (med Hovedstaden Antiokien ved Orontes), og det ægyptiske i Afrika (med Hovedstaden Alexandrien ved Middelhavet), og dertil kom siden endnu et fjerde, nemlig det pærtiske østen for Evfrat (med Hovedstaden Ktesifon ved Tigris).

Alle disse Riger (saa nær som det pærtiske) og desuden mange andre Lande, blev indtagne af Romerne, som havde hjemme i Staden Rom,

i den mellemste Del af Italien, og Rom var bygt længe før Kyrus' Tid (af Romulus omtr. 750 f. K.); men Romerne blev ikke mægtige paa én Gang, som Perser og Græker: de krøb, til de lærte at gaa, og sprang ikke, før de blev store.

I Roms Barndom var Etruskerne (i Toskana) Hoved-Folket i den mellemste Del af Italien, Samniterne i den nederste Del, og Gallerne i den øverste; men allerede i Alexander den stores Tid var baade Etrusker og Samniter nær ved rent at bukke under for Romerne, og halvtredsindstyve Aar derefter begyndte Romerne at tænke paa Indtagelsen af Øerne, især Sicilien.

Paa Sicilien stødte imidlertid Romerne sammen med et mægtigt Sø-Folk, som var kommet fra Fønikien, men bode nu i Nord-Afrika, i Staden Kartago (omtrent hvor Tunis nu ligger), og kaldes derfor Kartaginenser, og med dem førte Romerne tre mærkværdige Krige, som man kalder de puniske. Den første puniske Krig opkom da paa Sicilien, og allerede ved den mistede Kartaginenserne, hvad de havde paa Sicilien, og i det hele deres Herredømme paa Middelhavet. Nu skyndte Romerne sig da ogsaa at undertvinge Gallerne i Øvre-Italien, og i den anden puniske Krig fik de aldeles Bugt med Kartago. Denne Krig opkom i Spanien, hvor Romerne ikke kunde lide, Kartaginenserne gjorde Erobringer, og i den saa' det en Stund meget farlig ud for Rom; thi Kartaginensernes Anfører, Hannibal, gjorde sig saa dristig at gaa baade over Pyrenæerne (Bjerge imellem

Spanien og Frankerig) og over Alperne (mellem Frankerig, Svejts og Italien) og trængte ned forbi Rom; men Rom fik han dog ikke, og mens han var i Italien, tog Romerne ikke alene Spanien, men gik over til Afrika og satte Skræk i Kartago. Hannibal maatte nu skynde sig hjem, at forsvare Kartago, men blev slaaet (omtr. 200 f. K. af Romeren Scipio) og fik ikke engang Lov til at bo i sit Fæderneland. Den tredje puniske Krig opkom i Afrika selv, fordi Romerne var ikke rolige, førend de fik Kartago rent lagt i Grus, og det lykkedes dem (omtr. 150 f. K.).

Samme Aar som Romerne ødelagde Kartago, indtog de ogsaa Korint (i Grækenland) og fuldendte dermed Erobringen af Makedonien og Grækenland; og nu gik det rask med Lille-Asien, Syrien og Ægypten: alt maatte bukke; Gallien (som nu hedder Frankerig) indtog Romerne under Julius Cæsar, og da Avgustus blev deres første Kejser, ejede de alle Landene omkring det store Middelhav; men derved var alle andre Folkefærd blevne Romernes, og Romerne Kejserens Trælle.

Rige Folk faar imidlertid sjælden nok, og saaledes gik det med Romerne: de vilde ogsaa undertvinge Parterne i Asien og Germanerne (Tyskerne) i Evropa; men det kunde de ikke, saa deres Grænse mod Østen blev Evfrat i Asien og Rinen i Evropa. De vilde ogsaa undertvinge den store Ø i Vesterhavet, som nu kaldes Stor-Britannien, men fik kun den sydlige Del, som da hed Britannien (nu Engel-

land), ikke den nordlige, som hed Albanien (nu Skotland).

Det var under Kejser Avgust, at Kristus blev født i Jødeland; de, der tror paa ham som Guds Søn og Verdens Frelser, kaldes Kristne, og Kristendommen udbredte sig stærkt i hele det romerske Rige; skjønt Nero, det Afskum, og mange af de følgende Kejsere, som vilde selv holdes for Guder, forfulgte de kristne gruelig med Ild og Sværd, og førte derved Krig med deres bedste Undersaatter, indtil Kejser Konstantin den store selv blev kristen, og bygte sig en ny Hovedstad oppe ved det sorte Hav, som efter ham blev kaldt Konstantinopel. Detteskete tre Hundrede Aar efter Kristi Fødsel, og da havde allerede en Stund Folk oppe fra det sorte Hav og fra Landene omkring Øster-Søen begyndt at gjøre Indfald i det romerske Rige; men det blev dog først ret Alvor hundrede Aar derefter, da Kejser Teodos den store havde delt Riget imellem sine to Sønner: Arkadius og Honorius. Arkadius fik den østlige Del: Donav-Landene, Trakien, Makedonien og Grækenland i Evropa, Lille-Asien og Syrien i Asien, og Ægypten i Afrika (med Konstantinopel til Hovedstad); og Honorius fik den vestlige Del: Italien, Gallien, Britannien, Spanien og Nord-Afrika (med Rom til Hovedstad). I Rom talte man Latin, men i Konstantinopel talte man Græsk; derfor kalder man det øst-romerske Rige det græske Kejsersdom, men man kalder

det ogsaa det bysantinske, fordi Konstantinopel hed i gamle Dage Bysants.

Det vest-romerske eller latinske Rige blev lige fra Begyndelsen plaget af raa og krigerske Folkefærd, som Romerne med ét Navn kaldte Barbarer (især af de asiatiske Hunner under Attila); og førend det endnu havde staaet i hundrede Aar, delte Folk fra Landene omkring Øster-Søen det imellem sig.

Angler, Saxer og Jyder (Angel-Saxer) indtog Britannien (under Hengst og Hors) og kaldte det Engelland; Vandaler (under Genserik) tog Nord-Afrika; Frankerne (under Klodovig d. e. Ludvig) tog Gallien og kaldte det Frankerig; og af Goterne, som var delte i to Stammer, tog Vest-Goterne (under Alrik og Adolf) Spanien, og Øst-Goterne (under Teodorik d. e. Didrik af Bern) Italien.

Blandt disse udvandrede Folk var Anglerne de ypperste, thi de beholdt deres gotiske Modersmaal, lod sig godvillig kristne (600 Aar e. K.) og blev Hovedmændene baade for Kristendommens Indførelse og for boglig Kunst paa Modersmaalet i Tyskland og de tre nordiske Riger.

Det øst-romerske Rige havde bedre Lykke, thi det blev gammelt, og der var en Kejser, som hed Justinian den første, som havde det Held, at én af hans Generaler (Belisar) tog Nord-Afrika fra Vandalerne, og en anden (Narses) tog Italien fra Øst-Goterne; men Øvre-Italien faldt dog snart i Longobardernes Hænder

(under Alboin d. e. Ælfvin), og det varede ikke længe, før ogsaa det bysantinske Rige fik sin store Plage og snævre Grænser, især ved et nyt erobrende Folk, som opstod i Asien og kaldes Araberne.

Halv-Øen Arabien (sydost for Middelhavet og østen for det røde Hav) var fra Arilds Tid bebot af omvankende og indbyrdes splidagtige Stammer; men nu, sex Hundrede Aar efter Kristi Fødsel, opstod der en stor Mand iblandt dem, ved Navn Mahomed (født i Mekka), som indtog hele Arabien, og lovede alle dem Himmerig, der vilde tro paa ham som Guds Yndling, og føre Sværdet kjækt til hans Riges Udbredelse. Under hans Eftermænd (Kaliferne) indtog Araberne i mindre end hundrede Aar hele Syrien og Persien, Ægypten, Nord-Afrika og Spanien (siden ogsaa Sicilien, Sardinien og Korsika); men da de saa fra Spanien brød ind i Frankerig (omtr. 700 e. K.) blev de slaaede af Frankerne under Karl Hammer (Martel), og det store Araber-Rige (Kalifatet, først med Damask i Syrien, og siden med Bagdad og Bassora ved Evfrat og Tigris til Hovedstad) sank efterhaanden, saa de seldsjukiske Tyrker blev det mægtigste Folk i Asien.

I Evropa fik imidlertid Frankerne Overmagten; thi Karl Hammer, som slog Araberne (ved Tours) havde en Søn, som hed Pipin den lille, og han stødte Klodovigs Slægt (Merovingerne) fra Tronen, saa han blev selv Konge i Frankerig, og hans Søn blev berømt over hele Verden under Navn af Kejser Karl den store

(Karl-Magnus). Det Rige, Karl stiftede, var vel kun lille imod det romerske, men det var stærke og modige Folk, han overvandt: først Araberne, som han tog et Stykke af Spanien fra (lige til Ebro), dernæst Longobarderne, som da var nær ved at indtage hele Italien (og efter hvem den øverste Del endnu kaldes Lombardiet), og endelig var det Saxerne (et nordtysk Folk) under Vittekind, som han maatte drages med i hele tredive Aar. Efter disse Sejre, da Karl var Herre over Frankerig, Tyskland og den største Del af Italien, lod han sig (lige otte Hundrede Aar efter Kristi Fødsel) krone til Kejser i Rom. Kristendommen, som han først, paa godt Arabisk, begyndte at udbrede med Sværdslag, har ham imidlertid intet at takke; thi det var ikke ham, men Anglerne, som kristnede Nordtyskland; og det blev ej heller Frankerne, men deres Tugtemestre: Normannerne, som nu fik deres glimrende Tid.

Disse Normanner, som ogsaa var nordiske Udvandrere og kom især fra Norge (ligesom Anglerne især fra Danmark, og Goterne fra Sverrig), indtog først (under Ganger-Rolv ved Aar 900) det efter dem opkaldte Normandi og Bretagne i Frankerig, og siden (i det ellefte Aarhundrede) Engelland (under Vilhelm Erobrer) og Nedre-Italien med Sicilien (under Robert Guiskard d. e. Vitsker), og de var egentlig Sjælen i Kors-Togene.

I Asien blev Tyrkerne (som havde hjemme norden for det kaspiske Hav) først bekjendte

som Lejetropper (Soldater) hos de arabiske Kalifer i Bagdad, hvem de efterhaanden rent tog Magten fra; og den tyrkiske Stamme, som først blev navnkundig, hed Seldsjukerne. Disse seldsjukiske Tyrker tog næsten hele Natolien (Lille-Asien) fra de græske Kejsere, og truede med snart at tage Konstantinopel ogsaa; men paa dem blev Vingerne dog stækkede ved Kors-Togene. Saaledes kalder vi nemlig en underlig Herrefærd fra Evropa til Asien (omtr. fra 1100 til 1200 efter K.) for at udrydde Jerusalem og Jødeland, og i det hele den ældste Kristenhed, af de vantro og grumme Mahomedaners Hænder; og det var noget, man længe havde tænkt paa, men det blev først til Alvor, da man havde faaet Tro paa Paven i Rom som Kristi Statholder, og det store Kors-Tog, som Gregor den syvende (Hildebrand) kraftig opmuntrede til, gik for sig under hans Eftermand, Urban den anden. Da nu Korsets Tegn var noget eget for de kristne (som den korsfæstedes Tilbedere), saa havde alle de Krigs-Folk, der gik til Asien for at befri den hellige Grav, Kors paa Klæderne, og derfor kalder man disse Krige Kors-Tog. Det første Kors-Tog er det mærkværdigste, og Hoved-Manden for dette var Hertug Godfred af Bouillon (i Nederlandene), som indtog Jerusalem (1099), og paa dette Tog udmærkede ellers især Normannerne sig, under Robert Kurthos (Vilhelm Erobrers Søn), Boemund (Robert Guiskards Søn) og hans Frænde Tankred. Dette ny Jerusalems-Rige var

imidlertid altid svagt og havde ingen Bestandighed, men ødelagdes, før Aarhundredet var omme, af den ægyptiske Sultan Saladin, som derved blev alt for berømt.

Paa samme Tid som Kors-Riget gik under (ved Aar 1200), opstod der et hedensk Folk i det nordlige Asien, som kaldtes Mongolerne, under deres Høvding (eller Dsjingis-Kan) Temudsjin, som truede med at indtage hele Verden, undertvang Tyrkerne, indtog Rusland og Kina, og trængte frem lige til Grænserne af Tyskland; men deres Overmagt varede dog ikke længe. I det fjortende Aarhundrede kom derimod en ny Tyrke-Stamme for Orde, som efter sin første navnkundige Høvding (Otman) kalder sit Herredom den ottomanniske Port; og disse ottomanniske Tyrker indtog (under deres Sultan Mahomed den anden) Konstantinopel (Aar 1453) og bemestrede sig hele det græske Kejserdøm; men det øvrige Evropa, som de ogsaa truede med at indtage, fik de dog ikke, for de fandt stridbare Naboer (ved Donav og Dnjeper) i Russer, Polakker og Ungarer, og fik en mægtig Modstander i det østerrigske Hus, som nu, med mange andre Lande, ogsaa fik Ungern under sig.

Østerrig i sig selv er kun et lille Hertugdøm (ikke engang saa stort som Nørre-Jylland) paa begge Sider af Donav i Syd-Tyskland, og de østerrigske Hertuger havde (i det 14de Aarhundrede) kun forgjæves stræbt at undertvinge det fribaarne Svejts; men de havde

(i det 15de og 16de Aarhundrede) Lykken saa besynderlig med sig, at det lod, som de skulde delt Evropa med Tyrkerne, og blevet Kejsere over hele den vestlige Kristenhed, ligesom de tyrkiske Sultaner over den østlige. De kom da ogsaa til at føre den Kejser-Titel, som Karl den store havde antaget, thi den havde Kongerne i Tyskland tilegnet sig, og efter at der havde været tyske Kejsere af adskillige Huse, især saxiske (Henrik Fuglefænger og Otto den store) i det tiende Aarhundrede, frankiske (Henrik den fjerde) i det ellefte Aarhundrede, og svabiske (Frederik Rødskjæg og Frederik den anden) i det tolvte og trettende, saa kom (i det femtende Aarhundrede) Raden til det østerrigske Hus, og af det Hus var Frederik den tredje, som regerede i Tyskland, da Tyrkerne indtog Konstantinopel (1453). Hans Søn, Kejser Maximilian den første, blev ved Giftermaal Herre over alle Nederlandene (ved Nord-søen, Rin, Maas og Schelde), og Maximilians Sønesøn, Karl den femte, arvede tillige (efter sin Moder) hele det spanske Rige, som da var det mægtigste i Vesterledet.

Med Spanien var det nemlig gaaet saaledes til, at Vest-Goterne, som (i det ottende Aarhundrede), da Araberne indtog Landet, var flygtede op imellem Asturiens Bjerge, oprettede snart to Smaa-Riger (Navarra og Leon), som Araberne ikke kunde undertvinge, og disse Riger udvidede sig efterhaanden til to større (Arragonien og Kastilien), som

næsten indbefattede hele Spanien, og blev, kort efter Konstantinopels Indtagelse, forenede ved Giftermaal mellem Ferdinand i Arragon og Isabella i Kastilien. Araberne mistede nu ogsaa Granada, som var det sidste, de ejede i Spanien, og Ferdinand, med Tilnavn den katolske, blev tillige Herre over Neapel og Sicilien; men hvad der især gjorde den spanske Magt frygtelig, var Amerikas Opdagelse, som ogsaa skete under Ferdinand (1492) med spanske Skibe, af den berømte Genueser, Kristoffer Kolumbus. I Amerika indtog Spanierne (under Kortes og Pizarro) de store Riger Mexiko og Peru, hvor Bjærgene var fulde af Guld og Sølv; og da Ferdinand døde sønneløs, tilfaldt det store Herredømme hans Datter-Søn, Karl den femte, der, efter sin Farfader Maximilian, tillige blev Kejser i Tyskland og Herre over Nederlandene. Havde der ikke paa samme Tid været en tapper Konge i Frankerig (Frans den første), og havde Karl ikke, ved at sætte sig imod Morten Luther, som (1517), til levende Kristendoms Fornyelse (Reformation) og til Modersmaalets Frigjørelse for Latinen, stod op imod Paven, gjort sig mægtige Fjender i Tyskland selv, da vilde det set galt ud i Evropa; thi Karl havde Lyst nok til at raade ene, og det var kun en daarlig Trøst, at han dog maaské var bleven skatskyldig til den tyrkiske Sultan (Soliman), ligesom hans Broder Ferdinand, der var bleven Konge i Ungern og Bømen. Nu kom Karl imidlertid ikke videre end han

var, og det østerrigske Huses Magt deltes derpaa imellem hans Broder Ferdinand (som fik Østerrig og Kejser-Værdigheden) og hans Søn, Filip den anden (som fik Nederlandene og det spanske Rige, med alt hvad dertil hørte). Vel prøvede endnu i det syttende Aarhundrede en østerrigsk Kejser (Ferdinand den anden) i Forbund med Spanien paa at foreskrive Evropa Love, men den lutherske Konge fra Norden (Gustav Adolf) gav ham Bod for Mod. Denne Kamp kaldes Trediveaars-Krigen, som er den sidste Verdensbegivenhed, hvori vore Nordboer har taget kraftig Del, og med den vestfalske Fred (1648) lagde Frygten sig for Østerrig; men nu maatte man grue for Frankerig (som havde faaet megen Ros for sin bestandige Strid mod Østerrig), og Frankerig lykkedes det virkelig at overvælde Evropa, og for et Øjeblik at naa en Enevolds-Magt, der ikke havde haft sin Lige siden det gamle Roms Dage.

Fra det 11te Aarhundrede af (da Karolingerne uddøde), har Frankerig i Grunden kun haft én Konge-Stamme, nemlig den kapetingiske (efter Hugo Kapet); men den sidste Gren deraf kaldes den bourbonske, som arvede Tronen i Slutningen af det 16de Aarhundrede, og en af disse Bourboner, Ludvig den fjortende (1643—1715), var allerede Naboerne saa overlegen, at de kun ved et almindeligt Forbund, som Engelland stod i Spidsen for, kunde holde ham Stangen. Det

var imidlertid dog kun i Slutningen af det attende Aarhundrede og Begyndelsen af det nittende, at Frankerig ret blev en Skræk for hele Evropa. Der skete nemlig (fra 1789) en Grund-Omvæltning, som vi kalder Revolutionen: Konge-Magt og Kristendom blev afskaffede i et almindeligt Oprør, Kongen (Ludvig den sextende) blev henrettet, alle fra Fortiden berømte og mægtige Slægter blev udryddede eller fordrevne, og Ny-Frankerne, som de kaldte sig, opmuntrede alle Folk til at gjøre ligesom de, og lovede at hjælpe dem. Dette var en farlig Sag, især fordi man længe havde anset Franskmændene for de klogeste Folk i hele Evropa, og fordi det folkelige alle Vegne, undtagen i Engelland, var undertrykt, saa det var egentlig kun Fyrsterne, der forenede sig om at undertrykke den franske Revolution. Det blev en lang og blodig Krig, og, skjønt Frankerne paa alle Sider gjorde stor Fremgang, havde man dog kanské faaet Magt med dem, dersom der ikke var opstaaet en stor Mand, som gjorde Ende paa den umaadelige Forvirring, hvor alle vilde byde og ingen lyde, og denne Mand hed Napoleon Bonaparte.

Bonaparte var egentlig en Italiener, født paa Korsika, men Korsika hørte nu til Frankerig, og Bonaparte var ung Officer i fransk Tjeneste, da Revolutionen brød ud. Han blev imidlertid for sin Tapperhed snart General, indtog, til alles Forundring, hele Italien paa én Sommer (1796), og nødte Kejseren i Østerrig,

som var Frankerigs haardeste Modstander, til at slutte Fred. Siden sejlede han over til Ægypten (1798) og indtog det; men da Østerrig imidlertid brød løs paa ny og, ved Hjælp af Russerne, indtog Italien, skyndte Bonaparte sig hjem, bemægtigede sig Regeringen (under Navn af Første-Konsul), gik over Alperne, hvor man trode det var umuligt, og vandt den berømte Sejer ved Marengo (1800), som gjorde Sagen klar. Nu sluttede alle Fred med ham; han gjorde sig (under Navn af Napoleon den første) til Kejser i Frankerig (1804) og Konge i Italien, gjorde siden en af sine Brødre til Konge i Holland, en anden i Spanien, og en tredje i Vestfalen (som var et nyt Kongerige, han oprettede i Nord-Tyskland), og skjønt især Engelland og Østerrig var utrættelige Modstandere, gjorde dog længe hver ny Krig ham kun mægtigere, saa til sidst kom han i Forbund med Østerrig og Rusland, og foreskrev (1809—12) Love fra Hav til Hav.

Dog, da den russiske Kejser, Alexander den første, ikke vilde lade sig beherske, brød Napoleon med en uhyre Krigshær ind i Rusland, lige til Moskov (1812), og dér fik hans Magt sin Helsot. Russerne stak selv Ild paa Moskov, saa Napoleon, som allerede havde mistet sin halve Krigshær, maatte midt om Vinteren trække sig tilbage til Polen og mistede paa denne Flugt igjennem Ørken hartad alle sine Folk. Endda var han kjæk, skyndte sig hjem til Frankerig, fik sig en ny

Krigshær, og sloges drabelig; men da nu alle de underkuede Folk gjorde Opstand, maatte han dog give tabt, blev slaaet ved Leipsig (1813) og forfulgt til Paris, saa at sige, af hele Evropa. Han afstod nu (1814) alt, saa nær som Kejser-Titelen og den lille Ø Elba (vesten for Italien), og Ludvig den sextendes Broder blev Konge i Frankerig; men næste Aar (1815) kom Napoleon igjen med en Haandfuld Tilhængere, og da Kongen sendte en Krigs-Hær ud imod ham, gik denne over til sin gamle Kejser, saa Napoleon, uden en Draabe Blods Udgydelse, holdt sit Indtog i Paris og satte sig igjen paa Kejser-Tronen. Det varede imidlertid kun hundrede Dage, thi da hele Evropa rustede sig, hastede Napoleon til Nederlandene, for at slaa Engelskmændene og Prøjserne, som var først komne paa Benene; og Prøjserne (under Blücher) fik han vel slaaet, men dog ikke anderledes, end at de næste Dag, da han havde arbejdet sig træt paa Engellænderne (under Wellington), kom bag paa ham og gav ham Hjærtetødet. Efter dette Slag (ved Waterloo) var det forbi med Napoleon, hans egne Redskaber nødte ham til at nedlægge Regeringen, og da han derpaa overgav sig til Engellænderne, satte de ham i Fængsel paa Øen Sankt Helena (ved Afrika), hvor han (kun lidt over 50 Aar gammel) endte sit æventyrlige Levnedsløb (1821).

Fra Napoleon den stores Fald (1815) henrandt en Menneske-Alder, da Fyrsterne

enedes om at holde Fred med hinanden, for des bedre at kunne undertrykke al fri Bevægelse hos Folkene; men de nødtes dog til at tage Del i den Krig, som opkom (1822) mellem Tyrkerne og Ny-Grækerne, som gjorde Opstand mod deres grusomme Tyranner; og ved en ny Omvæltning i Paris (1830) vaktet Gjæringen paa ny over hele Evropa og truede (1848) alle Troner med Fald. Vel syntes Faren afvendt, da en Brodersøn ad Napoleon den store opkastede sig med Vold og Magt til de franskes Kejser (1852), og Kongen af Prøjsen med Ild og Sværd gjorde sig til Krigsherre i Tyskland (1866); men sand Rolighed kan der ikke mere blive i Evropa, førend enten alle Folkefærd bliver frie eller alle den samme Overmagts Trælle. Hvilken af Delene der skal berolige Evropa, beror imidlertid for menneskelige Øjne derpaa, om Engelskmændene, som i de sidste to Aarhundreder har været det eneste virkelig fri Folk i Evropa, kan og vil gaa i Spidsen for de gotiske eller højnordiske Folk, som er Menneskelighedens sidste Haab, og synes ellers at maatte snart overvældes af de romanske eller latinske Folk under Frankerigs, og de slaviske Folk under Ruslands Banner. Det bedste vil imidlertid under Forsynets Styrelse sikkert ske, naar den Oplysning sejrer: at Menneske-Folkenes virkelige og lykkelige Frihed ikke bestaar i Flertallets Selvraadighed paa Papiret og paa Rigsdagene, men i en folkelig Styrelse

og folkelig Lov og Ret, der sikrer alle Frihed til at tro, at tale og at gjøre, hvad de vil, naar de kun lader Næsten nyde samme Skjel.

Denne menneskelige, folkelige og fredelige Livs-Oplysning er ogsaa nærmest ved at sejre i Danmark, og skjønt dette vort Fæderne-land, som i Middelalderen gjaldt for en Stormagt, under Nyaars-Tidens Omvæltninger er blevet saa lille og modfaldent, at det hartad har glemt sig selv, saa tør vi dog nok haabe, at det lille, men ældgamle og elskelige Danmark, i et Folkelighedens tilstundende Gyldenaar, ikke blot vil beholde sin Frihed, men kunne synge med Glæde:

Som Guld er den aarle Morgenstund,
 naar Dagen opstaar af Døde,
 dog kysser os og med Guld i Mund
 den liflige Aftenrøde,
 saa tindre end maa det matte Blik,
 de blegnede Kinder gløde.
